

Оташ С. Бошковић

ОДНОС НОВЕ ВЛАСТИ ПРЕМА СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ 1944-1958.

Сажетак

Тема овог рада обрађује период у коме је главни политички субјекат била Комунистичка партија Југославије (КПЈ) која је репрезентовала нову власт. Тада су се десиле корените промене у друштву, почевши од економских на пољу својинске трансформације до промена у политичкој сфери. Централно поље овог истраживачког рада тиче се нормативног уређивања односа државе и религије и разлика између нормативног и стварног као и коришћење религије од стране КПЈ-е ради учвршћивања своје (партијске) власти. Свој однос према религији КПЈ-е је формирала на основу марксистичког учења и виђења религије као средства манипулације и угњетавања потлачене класе и на основу тог учења изградила је своју идеологију. Идеологија комунистичке партије је атеизам. Атеизам је за комунисте религија и у њиховом поимању света нема места за друге религије.

Кључне речи: религија, политика, КПЈ, СПЦ, идеологија, закони.

ИДЕОЛОГИЈА И РЕЛИГИЈА

Да би се боље схватио однос КПЈ-е према религији и Цркви у овом периоду потребно је поћи од ставова оснивача марксизма према религији. Маркс и Енгелс нису написали ниједну целовиту књигу о религији, нису написали неку посебну критику религије нити са становишта историјског материјализма осветљавање религијске проблематике у свету нити су посматрали религију са

вредносног становишта. Али су у својим делима оставили неколико теза на основу којих се може утврдити какво су схватање имали према религији. Они су схватили историју људског друштва као историју класне борбе а саму религију производом класног друштва. Религија је у историји људског рода од праисторије до данас, у сфери инфраструктуре и однос је базичних структура, то су економски односи међу људима у људској заједници. Ово најбоље илуструје следећи цитат из Марксовог дела, *Прилог критици политичке економије*: „У друштвеној производњи свога живота људи ступају у одређене, нужне односе, независно од своје воље, односе производње који одговарају одређеном ступњу развитка њихових материјалних производних снага. Целокупност тих односа производње сачињава економску структуру друштва, реалну основу на којој се диже правна и политичка надградња и којој одговарају одређени облици друштвене свести. Начин производње материјалног живота условљава процес социјалног, политичког и духовног живота уопште. Не одређује свест људи њихово биће већ обрнуто њихово друштвено биће одређује њихову свест.“¹⁾ Одавде се може закључити да је религија надградња друштва у коме постоји експлоатација. Како да се човек ослободи религије одговор је дао Енгелс. Он за религију каже да је она „само фантастичан одраз у људским главама оних вањских сила које владају њиховим свакодневним животима, одраз у коме земаљске силе добијају облик надземаљских сила... голо сазнање није довољно да би се друштвене силе потчиниле владавини друштвом. За то је потребно пре свега друштвено дјело. И кад то дјело буде извршено, када друштво путем присвајања цјелокупних средстава за производњу и путем планског руковођења тим средствима за производњу буде ослободио себе и све своје чланове из ропства... онда тек ишчезава и последња вањска сила која се сада још одржава у религији а с њом ишчезава и само религиозно одржавање, из простог разлога јер онда нема више шта да се одржава.“²⁾ Ова два навода из дела класика марксизма могли бисмо означити као једну тезу у вези религије.

Најпознатији и најцитиранији став о религији класика марксизма јесте да је религија „опијум народа“. У *Прилогу критици Хегелове филозофије права* К. Маркс каже да је претпоставка сва-

1) К. Маркс, Ф. Енгелс, *Изабрана дела, Прилог критици политичке економије*, I, Култура, Београд, 1950, стр. 337.

2) Ф. Енгелс, *Анти-Диринг*, Напријед, Загреб, 1963, стр. 333-335.

ке критике критика религије, и даље „религијска биједа је једним дијелом израз збиљске биједе, а једним дијелом протест против збиљске биједе. Религија је уздах потлачених створења, душа свијета без срца као и што је и дух бездушних идеја. Она је опијум народа. Превладавање религије као илузорне среће народа захтјев је његове збиљске среће. Захтјев да напусти илузију о своме стању јесте захтјев да напусти стање у коме су илузије непотребне. Дакле, критика је религије у клици критика долине суза чији је ореол религија.“³⁾ Обично се ово тумачи да је религија потребна, као седатив, у свакодневном животу људи да би лакше провели живот на земљи или како то Маркс каже библијским језиком, долином суза. Право тумачење овог става је да је религија важно средство у рукама експлоататора којим он држи експлоатисане у покорности и зависности као што је болесном организму потребан седатив да би му продужавао живот. Зато треба критиковати и разобличавати „долину суза“, тј. економску и социјалну средину. Борити се против религије не треба административним средствима јер насилне мере као што су прогони могу да помогну ширењу веровања још више. Држава треба да се ослободи религије тако што не треба да „признаје никакву религију, него напротив да држава признаје саму себе као државу.“⁴⁾ Укратко, да би се човек ослободио од религије потребно је извршити друштвени преображај.

Друштвени преображај је први урадио Лењин. Највећа заслуга Лењина је што је извео пролетерску револуцију и створио на темељима марксизма прву социјалистичку државу. Какав је положај религије и Цркве као организације засноване на религијским уверењима у земљи совјета може се закључити из Лењинових радова и положаја који је Црква имала у држави. Лењин је сматрао религију главним духовним оружјем буржоазије и тај став је заступао у многим чланцима. У тексту под називом „Став пролетерске партије о питању религије“, који је написао 1909. г. лидер руске револуције пише да је борба против религије „азбука целог материјализма“.⁵⁾ Буржоаска класа представља тежње „културног капитала да организује заглупљивање народа религиозном опијеношћу средствима

3) К. Маркс, *Прилог критици Хегелове филозофије права*, Рани радови, Напријед, Загреб, 1967, стр. 90-91.

4) К. Маркс, Ф. Енгелс, *Рани радови, прилог Јеврејском питању*, Напријед, Загреб, 1967, стр. 58-62

5) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 110.

црквеног обмањивања која су тананија од оних којима се у давна времена служио просечни руски „попа“. У чланку „Класе и партије кроз њихов став према религији и цркви“ из 1909. г. Лењин упућује најжешћу критику у свом бољшевичком маниру Цркви и свештеницима (посланицима Думе), за које каже да „то нису чиновници у мантијама него феудалци у мантијама. Заштитити феудалне привилегије цркве је отворена одбрана средњовековља - ето суштине политике трећедумског свештенства“. Да би се променило овакво стање Лењин нуди свој рецепт решавања проблема па пише: „Стоти и хиљадити пут већ видимо како се потврђује истина да само следећи пролетеријат руске сељачке масе могу збацити јарам феудалаца-земљорадника, феудалаца у мантијама, феудалаца - самодржаца који их притискује и упропашћава,“⁶⁾ Лењин је свој однос према религији најјасније изразио у писму упућеном Максиму Горком. Ту он каже да „обичан свет много лакше открива милион грехова, пакости, насиља и *физичких* зараза, зато су оне мање опасне него *предвиђена* духовна, одевена у најраскошније „идејно“ рухо боге“.⁷⁾ На другом другом месту Лењин наводи да „идеја бога помаже да се народ држи у ропству“ и и оправдавање бога је уствари оправдавање постојећег режима.⁸⁾

По успостављању совјетске власти Комунистичка партија је на религију гледала као на непријатеља, и сходно томе се и непријатељски односила према њој а Марксова максима да је „религија опијум народа“ преиначена је у „религиозни отров за народ“ (Јарославски)⁹⁾ из чега следи закључак да пошто је то отров, а отров значи уништавајуће средство за организам, да би се организам спасио (тј. совјетско друштво), онда је потребно отров отклонити (а то је религија), њу треба укинути, забранити да се користи, конзумира у земљи совјета. То је и званично објављено 16. априла 1938 год. када је Президијум врховног совјета СССР донео одлуку о ликвидацији религиозне комисије о питањима култова јер је Руска православна црква физички уништена и да више нема потребе за комисијом и специјалним државним апаратом ради надзора над Црквом.

6) В. И. Лењин, *Дела*, Т-13, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1976, стр. 385-391.

7) В. И. Лењин, *Дела*, Том XXXVIII, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1976, стр. 156.

8) Исто, стр. 159-160, (реч Бог Лењин је писао малим словима).

9) Исто, стр. 116.

КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ (КПЈ) И РЕЛИГИЈА

Начин на који ће бити регулисан однос између државе и цркве може се наћи још у програму КПЈ из 1919 год. Овај проблем је стављен у област културне политике где се предвиђало одвајање цркве од државе и укидање свих јавних функција цркве. То је исто предвиђено и у Вуковарском Програму КПЈ из 1920 год. где је још предвиђено укидање црквенихседа аграрном реформом. Главни партијски лист између два светска рата, *Пролетер* објавио је неколико чланака у којима износи ставове партије у вези ове проблематике. Сами наслови чланака довољно говоре о тим ставовима. Тако у чланку *Црна интернационала* (мај 1930 год.) аутор тврди да је „црква увек била оруђе у рукама реакције“ и да представник бога на земљи (мисли се на папу), у име капитализма мобилише целокупну Црну Интернационалу (мисли се на свештенство) у крсташки рат против прве земље социјализма ради спасавања капитализма. Други један чланак сам за себе говори. Довољан је само наслов, *Попови лопови* (август 1934 год.). У чланку *Комунисти и католици* (мај 1937 год.) Јосип Броз позива на јединствену борбу „свих демократских и мирољубивих покрета за мир, слободу и напредак“ и да се остави за сада „спор о рају на небу“ и да се крене у заједничку борбу „са онима који вјерују у рај против пакла на земљи, пакла чији пламен обухваћа католике и некатолике.“¹⁰⁾

У међуратном периоду КПЈ као секција Комунистичке Интернационале више се бавила стратегијским питањима освајања власти. Тако у првој етапи револуције стратешки задатак КПЈ је „свргавање великосрпске фашистичке диктатуре с монархијом на челу, уништавање националног угњетавања, ликвидација полуфеодалних остатака револуционарним путем и успостава револуционарно-демократске диктатуре пролетаријата и сељаштва као прелазне етапе к диктатури пролетаријата. То је главни циљ, покретачка снага револуције је радничка класа, а главне резерве су сељаштво и угњетени народ“.¹¹⁾ Одавде се види ко представља главну опасност за КПЈ и њене револуционарне циљеве. То је „великосрпска буржоазија“ на чијем је челу Краљ, а пошто СПЦ подржава у

10) За овај део видети Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 125.

11) Иван Очак, *Горкић*, Глобус, Загреб, 1988, стр. 207.

својим молитвама монархију, и пошто је „великосрпска буржоазија већином православна“ то је и она непријатељ комунизма и њихове револуционарне борбе што ће осетити на својој кожи када буде успостављена комунистичка власт. Као пример како политичка партија може да користи утицај религије, односно цркве каја дату религију проповеда јесте случај поводом конкордата (1937) када је СПЦ организовала масовне демонстрације против државе због давања привилегија Католичкој цркви у Краљевини Југославији. КПЈ се ставила на страну демонстраната и СПЦ тобоже у одбрану интереса СПЦ а уствари, само да би остварила већи и бољи утицај у народу. Чак је један комуниста узвикивао паролу „Живело православно свештенство!“ Међутим у чланку *Жиг срамоте* (Пролетер, јула 1937 год.) наглашавају да се питање верских заједница у циљу осигурања слободе вероисповести и верског мира може обезбедити само „при потпуном одељивању цркве од државе“.¹²⁾

ОДНОС НОВЕ ВЛАСТИ ПРЕМА СПЦ У ПЕРИОДУ 1944-1958

Под синтагмом „нова власт“ овде се подразумева КПЈ која је по доласку на власт 1944 год. преузела сву власт у држави. Начин преузимања и доласка на власт КПЈ није тема овог рада али је потребно укратко навести како је била организована КПЈ и каквим се методима политичке акције служила. Пројект о организационим питањима КПЈ је усвојен јула 1945 год. КПЈ није реорганизована, већ прилагођена новој ситуацији у којој је требало руководити целокупним друштвом у „ослобођеној“ држави. „Апарат ЦК КПЈ се састојао од Организационо-инструкторског одељења, Одељења за агитацију и пропаганду, одељења за кадрове и девет комисија саветодавног карактера (интерних тела ЦК КПЈ); војне, спољнополитичке, синдикалне, за изградњу народне власти, социјалну политику, економску политику, школе, за жене и контролне комисије“.¹³⁾ Ова одељења су формирана даље при републичким, покрајинским, обласним, окружним и месним седиштима. Чланови одељења су били искључиво чланови партије и не могу бити запослени у другим установама. КПЈ је имала владајућу улогу у друштву али као

12) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 126.

13) Петрановић Бранко, *Историја Југославије, књ. 3, Социјалистичка Југославија 1945-1988*, Нолит, Београд, стр. 886.

посебна организација то нигде није исказивала. Ни у Уставу ФНРЈ (1946) није поменута иако је имала огромну моћ у својим рукама концентрисану у свим деловима друштва. Она је имала сву моћ, политиколошки речено „прикривене“ руководеће улоге. Методи политичке акције разрађивани су на седницима Политбироа КПЈ, седницама оделења и комисија за одређена питања што је даље слато на најнижи ниво у месна седишта. Поставља се питање: „Где је овде држава?“. Држава је склоњена, она је само инструмент када треба да се спроведе нека партијска одлука и партијским циљевима и програмима је подређена. Ово је најсликовитије изложио у свом говору на првом заседању (ванредном) скупштине ФНРЈ Владимир Назор рекавши: „Ето, на примјер, Претсједник Владе (мисли на Јосипа Броза). Шта треба да нам декларира, шта треба да нам обећава. Знамо га, он сам, сама његова личност је један програм. (Буран аплауз). Доста је да је присутан, доста је да се само покаже и већ знамо шта ће нам он дати... А њега је провидност обдарила и многим другим даровима, он има интересовање и знање о животу уопште, а нарочито на социјалном пољу као стари борац. *Ја нећу да говорим само о њему, јер о њему и не треба много говорити, јер је већ он сам програм*“.¹⁴⁾ У том програму свима онима који су на путу да спрече остваривање тог програма (изградња новог атеистичког бескласног друштва) треба онемогућити да имају било какав утицај. СПЦ као институција и Светосавље као вера коју проповеда су једна од препрека остваривања програма КПЈ. Да би се смањио утицај СПЦ „нова власт“ је донела низ прописа којима се тај утицај ограничава. Њих можемо поделити у две групе. То су прописи којима се сузбија економска моћ СПЦ и прописи којима се ограничава утицај СПЦ на политичка дешавања, породицу, васпитање, културу итд.

ПРОПИСИ КОЈИ РЕГУЛИШУ ЕКОНОМСКУ ПРОБЛЕМАТИКУ ОДНОСА ДРЖАВА-СПЦ

Промена власничких односа била је једна од првих мера „нове власти“ у Југославији после завршетка рата. У складу са својим програмом чији је циљ укидање класаних односа у друштву а познат је по крилатици „експропријација експропријатора“ ове мере

14) I ванредно заседање Народне скупштине ФНРЈ, Стенографске белешке, НС ФНРЈ, Београд 1948, стр. 28.

представљају начин промене економског поретка којима су се хтели превладати како је навођено „израбљивачки“ и „класни“ односи у до тада владајућем капиталистичком друштвено-економском систему. Са идеолошког аспекта то је била једна од главних поставки преузетих из теорије марксизма-лењинизма а све у циљу деловања на најшире слојеве народа у прихватању нове власти. У предлогу Закона о повраћају имовине и обештећењу наведена су 41 правна прописа којима је регулисана ова област. Закони су „ново оружје“ нове власти како их је назвао Милован Ђилас један од најзначајнијих чланова КПЈ и тим оружјем треба „да потучемо непријатеља, да онемогућимо непријатељу маневрисање између параграфа и истјерамо га на видјело, на отворено поље, пред лице читавог народа... Сада треба да их дотучемо и морамо их дотући баш држећи се тих закона, развијајући на основу њих највишу активност маса“.¹⁵⁾ Један од најважнијих закона који је донет и којим је економски ослабљен утицај СПЦ јесте Закон о аграрној реформи и колонизацији је изгласан 23. августа 1945 год. Аграрна реформа је „мера аграрне политике којом се мењају поседовни односи, право власништва на земљу и поседовна структура. Она има економску и политичку садржину. Отуда аграрну реформу увек спроводи нова друштвена класа када преузме власт“.¹⁶⁾ У жељи да се проведе парола „земља сељацима“ те да се кроз њу промене власнички односи у складу са својом идеологијом, „нова власт“ је припремила јавно мњење користећи се својом агитационо-пропагандном машинеријом с циљем мобилизације сељаштва у њиховом исказивању радикалног обрачуна с велепоседницима и црквеним власништвом над земљом. У расправи која је вођена поводом Закона о аграрној реформи и проблема црквеног земљишта министар пољопривреде ФНРЈ Васа Чубриловић је писао: „У Југославији неће бити јединства њених народа све дотле, док се утицај вере не ограничи и не упути само на уске верске циљеве и задатке. То ће се моћи постићи једино слабљењем привредне, културне и политичке моћи црквених јерарха... и то је један од главних разлога зашто је потребно извршити аграрну реформу и на црквеним земљама.“¹⁷⁾ Поводом расправе о Закону о заштити споменика поменути министар пољопривреде је рекао да „црквене власти никада нису обрађивале

15) Милован Ђилас, *Чланци 1941-1946*, Култура, 1947, Београд, стр. 236.

16) *Економска енциклопедија, II*, Савремена администрација, 1986. Београд, стр. 153-154.

17) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 179.

земљу коју су поседовале и да је њима земља била средство за издржавање путем закупа¹⁸⁾. Закон¹⁹⁾ се заснивао на два темељна начела:

1. земља припада онима који је обрађују; (чл. 1)
2. додељено земљиште прелази у приватну својину домаћинства коме је додељено и одмах ће се уписати у земљишне књиге. (чл. 2).²⁰⁾

Члановима 3,8 и 15²¹⁾ је регулисано шта ће се одузимати црквама. Да би се утврдио земљишни фонд у члану 3 се наводи шта ће се све одузети. Под в) поменутог члана пише да ће у руке државе прећи „земљишни поседи црква, манастира, верских установа и свих врста задужбина, световних и верских“. У члану 8 је наведено тачно шта ће се све одузети. Одузеће се :

1. Од постојећих поседа појединих богомоља, манастира и верских установа одузет ће се само вишак преко 10 хектар њихове укупне површине њива, башта, винограда, воћњака, утрина, и шума.

2. Верским установама (црквама, манастирима, црквеним властима) већег значаја или више историјске вредности оставиће се од садашњег њиховог поседа до 30 хектара обрадиве земље и до 30 хектара шуме.

Спровођење аграрне реформе по овом закону поверено је Аграрном савету који је формиран за ову потребу. Аграрни савет је деловао до 4.2.1946, када је формирана Комисија за аграрну реформу и колонизацију. Поступак поделе је ишао преко органа народне власти коју су представљали народни одбори. Мерило по којем су се бирали чланови НО јесте „да су одани НОБ-у и тековинама револуције“. Одузимању су претходиле аграрне расправе које су организовале Окружне комисије. Нарочито се водило рачуна да расправе о црквеним имањима буду посећене о чему је штампа посебно извештавала. На тим расправама свештеници су били изложени хајкама (вређањима, псовкама и другим инцидентима) тако да су свештеници избегавали присуствовање на тим расправама па су своје примедбе и предлоге слали писмено Окружним комиси-

---

18) Исто, стр. 179

19) *Закон о аграрној реформи и колонизацији*, „Службени лист ДФРЈ“, бр. 40/1945.

20) Исто.

21) Исто.

јама. У чланку из 1946 год. *Борба* под насловом „Лице народа на аграрним расправама“ пише како се „Никаквим смицалицама не могу обманути радни сељаци, ни демагогијом, ни покушајем рас-пиривања шовинистичких и верских нетрпељивости... и сваки пут када се одузимао вишак земље преко минимума од разних цркава, узвикивали „Живео аграрни суд! Живела народна власт! Живела КП!“²². Аграрни интересенти обично су били сложни у томе да црквама и манастирима не треба оставити нимало земље, или је оставити што мање.²² СПЦ је овом реформом одузето 70.000 хектара земље²³ што је веома ослабило њен материјални положај.

Други закон који је погодио СПЦ јесте Закон о национализацији приватних привредних предузећа усвојен 5. децембра 1946 год. Национализација је „акт којим држава ликвидира приватну својину над средствима за производњу и над другом имовином и сама постаје њен сопственик.“²⁴ Законом је наглашено да неће бити компензације за одузету имовину. За СПЦ је посебно погодило одузимање штампарија што је отежало штампање верских књига и часописа и ставило СПЦ на милост и немилост власти. Колико је овај закон био значајан да се закључити из говора Б. Кидрича у Народној скупштини у коме он наводи да „овим законом наше радне масе постају још пуније господари своје судбине. Оне то постају у два смисла. Постају то у социјалном смислу, јер наша држава, тј. држава новог типа ,народна држава, постаје власник оних основних основних средстава производње која су служила нечувеној експлоатацији нашег радног народа. Оне то постају и у националном смислу, пошто средства производње прелазе у руке националне државе, заједнице равноправних и слободних југославенских народа, док су некада великим делом била у рукама страног капитала и служила за извлачење огромних профита из заостале старе Југославије, за одржавање полуколонијалног карактера старе Југославије.“²⁵ Карактеристично је за овај Закон да они чија предузећа треба национализовати нису ништа сазнали о тим припремама. То говори каквим се све методама користила „нова

22) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 182.

23) Левтић Мирољуб, *Религија и политика, Увод у политикологију религије*, Институт за политичке студије, ФПН, Београд, 2002, стр. 457.

24) *Економска енциклопедија I*, Савремена администрација, 1986. Београд, стр. 558.

25) II Редовно заседање Народне скупштине ФНРЈ, стенографске белешке НС ФНРЈ, Београд 1947, стр. 439.

власт“. Драгољуб Јовановић је на поменутој седници упутио примедбе Влади што је „ово тако важно питање изнела пред Народну скупштину и пред јавност напречац, што о томе није обавештена ни јавност, ни Народна скупштина, ни сам законодавни одбор“ на шта му је Е. Кардељ одговорио да је то тако урађено „да се не би из предузећа износила народна имовина, и да разни шпекуланти код куће и у иностранству не праве свакојаке маневре и акције“. ²⁶⁾

У овом периоду нова власт је доносила разне законе и уредбе које су омогућавале локалним телима власти, држави и разним друштвеним и политичким организацијама усељавање у поједине црквене зграде мимо воље или без договора са црквеним властима. Те зграде, најчешће станови додељивани су и појединцима за становање. Усељавање у те зграде и станове нецрквених установа и особа, оне нису постојале и власници тих зграда и станова, али ни СПЦ није имала никакве надлежности над тим зградама и становима, већ се питање власништва дефинитивно регулисало Законом о национализацији најамних зграда и грађевинског земљишта („Службени лист ФНРЈ“, бр. 52/1958) те је тим законом већина већ узурпираних зграда и станова подруштвљена. Но неки објекти који су били од посебног значаја за државне власти били су одузети на темељу Основног закона о експропријацији („Службени лист ФНРЈ“, 28/1947). Због недостатка стамбеног простора месни народни одбори су могли по општем закону о народним одборима, додељивати станове појединцима у зградама које нису биле друштвено власништво, те по њиховој процени нису довољно искориштени. На тај начин је у великим парохијским домовима додељиван стан појединим особама, најчешће полицајцима, учитељима и сл. Тако је црквена зграда у Прњавору у епархији Бањалучкој претворена у народну основну школу а двориште претворено у игралиште, у Котор Вароши у истој парохији парохијски дом је претворен у биоскоп. Слично је и у Босанском Новом где је у једној од црквених зграда смештена гимназија и основна школа а у другој војска. У црквеној згради у Бања Луци Окружни народни одбор Бања Луке одржава курсеве милиције. У истој згради на спрату је стан са три собе, за комесара, поручника Теофика Кобалшића. ²⁷⁾ Патријаршијски двор у Сремским Карловцима је био

---

26) Исто, 104.

27) Драган Шућур, Бањалучка епархија и нова власт 1945-1947, *Токови историје* 1-2/2008, Београд, стр. 220-221.

заузет од стране војске и служио је као болница. И остале зграде у Карловцима биле су заузете од месних одбора: богословски семинар, фондови и сл.²⁸⁾ Оваквих примера је веома пуно у свим епископијама СПЦ.

Законом о заштити споменика културе и природних реткости (1946) многи црквени објекти су стављени под заштиту државе. На територији НР Србије стављено је 146 православних објеката под заштиту међу којима Манасија, Сопоћани, Грачаница, Милешева, Никоље, Благовештање, у НР Црној Гори Морача и Пива. Како је нова власт водила рачуна о њима говоре извештаји из тог времена. У дворишту Милешеве је напасана стока, исто и у манастиру Раваници, манастир Жича прокишњава.²⁹⁾ Пошто је СПЦ била у тешком финансијском стању црквени органи су кренули у прикупљање добровољних прилога за опште потребе цркве али је МУП Србије поводом тога издало распис 27.4.1946 год. да се све акције за сакупљање прилога по становима, улицама, јавним местима забрањују и да је то дозвољено само у цркви.³⁰⁾ Исто тако приходи свештеника од чинодејстава су опорезивани као приходи од приватне делатности при чему су свештеницима који су били наклоњени властима смањивали порезе. Одређивање пореских стопа вршено је по слободној процени народних одбора која је била далеко од стварне ситуације.³¹⁾

ПРОПИСИ КОЈИ РЕГУЛИШУ ОДНОСЕ ДРЖАВА-СПЦ У ОБЛАСТИ ДРУШТВЕНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Као што је економски смањила и ослабила утицај СПЦ нова власт је и у областима друштвених делатности низом законских прописа ограничила утицај СПЦ на дата друштвена збивања. Пре доношења Устава (1946), нова „народна власт је донела неколико законских аката који су се односили на религијска питања. 24. маја 1945 год. донет је Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора. Закон има 7 чланова. Овим законом под маском верске, расне и националне мржње штити се уствари НОБ што је наведено у члану 1 и 4. По члану 1. овог закона свако огра-

28) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 167.

29) Исто, 262.

30) Исто, 206.

31) Исто, стр. 206.

ничење грађанских права и свака повластица и привилегија грађанима ДФЈ у зависности од њихове националне, расне и верске припадности, кажњиво је као кривична радња којом се иде на то да се наруши начело равноправности народа ДФЈ као основна тековина НОБ-а.³²⁾ Чланом 2. овог закона „казниће се свака агитација и пропаганда којом се иде на то да се изазове или распали национална или расна мржња или раздор, а исто тако и писање, издавање, штампање и растурање списа такве садржине. Члан 4. се поново позива на тековине НОБ-а. У њему је за дела из чланова 1. и 2. „у случају да имају карактер масовног нереда или да изазову теже последице или ... имају за циљ поткопавање и слабљење основних националних тековина НОБ-а, кажњавају се строгим затвором од 2 до 15 година с делимичном или потпуном конфискацијом имовине и губитком грађанске части.“³³⁾ Чланом 5 је прописано да се „научна критика религије уопште и критика неисправног рада верских представника и црквених службеника не може сматрати изазивањем верске мржње. Сматраће се отежавајућом околности ако изазивање и распиривање верске мржње врше црквени представници“³⁴⁾ Овим законом је дата могућност властима да одређују шта је исправан рад верских службеника. Пошто је СПЦ у својим проповедима и молитвама спомињала краља Петра II, представници нове власти грубо тумачећи овај закон обрушили се на свештенике СПЦ да избаци из својих проповеди краља. Тако је митрополит Јосифа који је мењао патријарха Гаврила (који је био у изгнанству) изложен строгом критиком јер је „прихватио непријатељски став“ према новој власти. Поједини представници нове власти ишли су у критици митрополита од јавне осуде до предлога да га треба извести пред „народни суд“.³⁵⁾ Тековине НОБ-а које су овим законом озакоњене као нешто „свето“ нигде нису прецизно одређене, ни у другим законским актима. Све, иако је имало најдобронамернију критику о негативним последицама у друштву могло је да се овом „светом“ кованицом протумачи као непријатељско, подривачко, шпијунско деловање. Дана 15.1.1945 год. Повереништво унутрашњих послова НКОЈ-а је расписом забранило промену имена и

32) *Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора*, „Службени лист ДФЈ“, бр. 36/1945 од 29.05.1945.

33) Исто.

34) Исто.

35) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 173.

презимена код промене вероисповести или монашења без дозволе месног одбора.³⁶⁾ Овим расписом се директно улазило у делокруг црквених послова и Синод СПЦ је обавестио све архијереје да таква одлука дира у унутрашње обреде и догматске прописе православне цркве. Образложење власти поводом ове одлуке је да је она уперена против ратних злочинаца да не би прикрили свој идентитет.

УСТАВ ФНРЈ

Устав ФНРЈ проглашен је 1. 2. 1946 године. „Са доношењем Устава коначно је довршена наша нова државна зграда. Завршена је прва послератна етапа, етапа политичке консолидације и стварања свега онога што државу чини државом, и то у овом случају истински народну државу... Настаје други период, чије су смјернице јасно обиљежене у нашем Уставу... Устав ФНРЈ, представља израз тежњи свих наших народа, који представља темељ наше нове народне демократије, наше државности, наше националне равноправности и социјалне праведности... Устав предвиђа да је сваки наш грађанин дужан дати заједници према својим способностима“ (Јосип Броз Тито).³⁷⁾ У тој „новој државној згради“ место верским заједницама и њихова уставна права одређени су члановима 21. 23. 25. 26. и 38.³⁸⁾

Уставом се зајемчује слобода савести и вероисповести (чл 25.) То значи да је грађанин слободан да верује или не верује у поставке неке религије. Сама слобода веровања или неверовања не може бити подложна због своје природе јер сваки човек може мислити и веровати шта хоће. Тиме је веровање приватна ствар сваког грађанина. Тако је прокламован принцип одвојености цркве од државе. То значи да овај принцип осигурава слободно вршење верских послова и верских обреда, али и њихово самостално уређивање њихове унутрашње организације и верских обреда без спољних утицаја тј. државе. За задовољење верских потреба сваки човек је слободан да се удружује са другим на верској основи, да слободно врши свој култ и да у пракси ужива те верске слободе и права у вршењу верских обреда и верских послова. Забрањена је

36) Исто, стр. 172.

37) I ванредно заседање Народне скупштине ФНРЈ, стенографске белешке, НС ФНРЈ, Београд 1948, стр. 11-15.

38) *Устав ФНРЈ*, Београд, 1946.

злоупотреба цркве у политичке сврхе „под којом се могло подразумевати свака активност која није била по вољи датом политичком тренутку или етапи развоја социјализма.“³⁹⁾ Међутим, у стварности ниједан од ових принципа није поштован од стране нове власти. То се најбоље види из писма које је Свети архијерејски синод упутио Председништву и влади ФНРЈ 1946 године. У протестном писму се каже да се нова власт „У политичком животу и према цркви и њезиним установама поступа се у свему као да је црква једно обично друштво, а да према њој и њезиним установама може свака државна власт и сваки државни орган према свом нахођењу поступати не респектујући њезине прописе о унутрашњој и спољашњој организацији. Овако поступање према Цркви доводи до негирања њезиних основних законских животних права, која јој нови Устав гарантује, доводи до негирања свију прописа и закона на којима њезина организација постоји и по којима Црква треба да постоји и да живи и развија своју верску делатност.“⁴⁰⁾ Нова власт је за односе према СПЦ и свим осталим црквеним организацијама формирала Верску комисију, прво на савезном нивоу а после и на нивоима федералних јединица. Задаци које је Државна комисија за верска питања при влади ФНРЈ требало да извршава су следећи: да као саветодавно тело проучава питања односа између појединих вероисповести и цркава, њиховог спољашњег живота и положаја према држави и народним властима, да припреме материјал за законодавно решење односа између верских заједница и државе, да даје мишљења и предлоге по свим питањима о односу верских заједница и државе, да се стара о провођењу законских прописа који се тичу односа верских заједница и државе, те да обједињују рад земаљских комисија при владама народних република и да им дају потребна упутства.⁴¹⁾

39) Томислав Бранковић, „СКЈ и религија“, *Политикологија религије св. II*, Београд, 2007, стр. 88.

40) Митрополит скопски Јосиф, *Мемоари*, Светигора, Цетиње, 2008, стр. 370-371.

41) Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002, стр. 174.

ЗАКОН О ПРАВНОМ ПОЛОЖАЈУ ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Закон о правном положају верских заједница ступио је на снагу 22. маја 1953. год.

Закон је имао 24 члана. Законом су разрађена начела која се тичу верских заједница а уграђена су у Устав из 1946 год. Као и у Уставу зајемчује се слобода савести и вероисповести. Религија је приватна ствар сваког грађанина. Прокламовани су принципи одвојености цркве од државе, школе од цркве. Овим законом је требало да се реше сви односи између власти и верских заједница. Верским заједницама је омогућено овим да самостално уређују своју верску организацију, бирају вођство, постављају свештенство, врше верске обреде и друге црквене обреде. По члану 4. закона верска настава је била слободна у црквама, храмовима и другим просторијама које су за то биле одређене. Одржавање литија или других верских обреда ван црквених простора могло се одржавати уз одобрење органа управе који су надлежни за то. Овим законом је омогућено свештеницима да оснивају своја удружења по прописима о удружењима (чл. 9). Многе законске одредбе су чисто декларативне природе, као она о слободним бирањима црквених великодостојника када се зна колики је утицај имала власт при избору патријарха СПЦ.

КОНТРОЛА СПЦ ОД СТРАНЕ НОВЕ ВЛАСТИ

Доношењем Устава ФНРЈ (1946.) учвршћена је нова власт. Вишестраначки систем је укинут. Грађанске партије су укинуте. Али два догађаја која су се десила 1946. године у Београду нису могла да прођу незапажено од стране власти. Оба догађаја су се десила испред седишта СПЦ, испред патријаршије. Први догађај је посета англиканског бискупа од Херефорда 26 маја 1946. године СПЦ-и. Тада је на служби у саборној цркви било по процени британског дипломате око 3.000 људи а испред цркве број присутних око 10.000.⁴²⁾ “А када је завршена Божја служба и надбискуп изашао из цркве, праћен митрополитом Јосифом непрегледна маса је била као у трансу и почела да извикује пароле „Београд-Лондон, Лондон-Београд“, „Живео бискуп“. Овим актом је за комунисте

42) Наташа Милићевић, Отпор српског грађанства „новој власти“ 1944-1950, *Историја 20. века*, 2/2004, Београд, стр. 74.

чаша била препуњена, огорчене масе су исувише дубоко забраздиле - то је био први јавни наступ против режима⁴³⁾. Други догађај који се догодио такође испред патријаршије јесте дочек патријарха Гаврила новембра 1946 год. када га је дочекало мноштво народа. Према неким подацима 1947 године је одржано 1.288 литија на којима је учествовало око 100.000 људи. Главна иницијатива како се то истицало, није потицала од свештенства већ од “реакционарних елемената”. Партија је проценила да од свих верника окупљених око цркве, „две трећине су непријатељи“ што претежно важи за градове.⁴⁴⁾ Ово је потврда колико је СПЦ била духовни стожер и средство да се искаже став супротан владајућој идеологији. И самим одласком у цркву и на литије исказиван је отпор режиму. Иако комунистичка партија подржава масовна окупљања, али само она која су у њеној режији овакве видове окупљања народа је забрањивала на основу Закона о удружењима, зборовима и другим јавним скуповима а свештенике и учеснике кажњавала на основу Закона о прекршајима против јавног реда и мира чиме је кршила Уставом регулисано одвајање цркве од државе и немешање државних органа и народне власти у унутрашње послове цркве. Контролу, надгледање, хапшења, праћења, саслушавања свештених лица вршила је тајна полиција ОЗНА тј. УДБА чији је задатак био да штити „тековине револуције“ од „народних непријатеља“ и „реакционарних снага“ где је сврстала и СПЦ-у. Орган преко кога је вршила надзор и притисак на СПЦ-у јесу Удружења православних свештеника. Ова удружења су већ постојала али су она послужила новој власти да направе раздор између нижег свештенства за које је процењено да је напредније и вишег свештенства које су чинили епископи и који су били стожер отпора новој власти у СПЦ-и. „Из другог светског рата изашла је нова Југославија са измењеним државним и друштвеним уређењем. СПЦ није била припремљена да се уклопи у нову друштвену стварност, па се у прво време држала по страни. Свештенству је било најтеже. Морало се само сналазити. Повезано са народом још у току рата, брзо је успостављало контакт са новом влашћу, али ти контакти су били појединачни и нису имали потребног дејства на стварање бољих међусобних односа. .. захваљујући удружењу отклоњене су све препреке између свештенства

43) Милан Ј. Рајић, *Српски пакао у комунистичкој Југославији*, Евро, Београд, 1991. стр. 53-54.

44) Наташа Милићевић, *Отпор српског грађанства „новој власти“ 1944-1950, Историја 20. века*, 2/2004, Београд, стр. 75.

и народне власти и између цркве и државе⁴⁵⁾ Из овога се види да ово удружење чине они свештеници који су били у рату са народом а остављени од СПЦ да се сами сналазе, да не би пропали брзо су успоставили контакт са новом влашћу којој су добродошли у борби против СПЦ-е ради сузбијања њеног утицаја. Удружења су почела да се организују по федералном принципу што је било у супротности са територијалном организацијом која је постојала у СПЦ где су постојале епархије. Прво такво удружење формирано је у Црној Гори, јуна 1945 у Никшићу а затим и у другим федералним јединицама да би оснивачка скупштина удружења православног свештенства ФНРЈ била одржана 3. марта 194. у Београду. На конгресу је усвојена резолуција оснивачке скупштине Савеза удружења православних свештеника ФНРЈ.⁴⁶⁾ У резолуцији се истиче „готовост народног свештенства да се бори и страда за народне интересе“ да је „народно православно свештенство је у току НОР-а ношено слободарским духом свога народа. . . те је народна православна црква у овом периоду донекле искупила себе иако не потпуно и до краја својих могућности... то је последица наслеђа и преживелих навика које су заведене у православној цркви пре овог рата а преко којих су ономогућаване и ускраћиване све могућности и свака слободна иницијатива позитивним снагама народног и родољубивог свештенства.“⁴⁷⁾ Затим се велича петогодишњи план, одвајање цркве од државе да би се потом осудило незнатан број виших и нижих свештеника који су „погазили светле традиције наше слободарске историје, народни карактер наше православне цркве, издали народне интересе и ставили се у службу наших спољних и унутрашњих непријатеља“. Ту се мисли на „такозваног епископа Дионисија Милојевића“, и од црквених власти захтева да се против Дионисија поведе поступак и као злочинац искључи из наше православне народне цркве. „Такође се ограђујемо и осуђујемо рад и епископа Николаја Велимировића и Иринеја Ђорђевића који су се и после ослобођења наше отаџбине задржали у табору империјалистичких земаља и са империјалистима прижељкују и кују ропство за наше народе и сеју лажи, мрак и незнање.“⁴⁸⁾ Из текста

45) Удружење православних свештеника Југославије 1889-1969, Београд 1969, *Споменица поводом 80-годишњице свештеничкг удружења*, стр. 14.

46) Текст резолуције су објавиле *Књижевне новине* у броју 1048/1049, 2001, Београд, стр. 30.

47) Исто, стр. 30.

48) Исто, стр. 30.

резолуције се види да се користи термин народна православна црква уместо Српска православна црква. Ова резолуција подсећа и стилом и речником пре на неки партијски реферат него на црквени документ. Овом резолуцијом је истакнуто оно што је нова власт желела од цркве. То је величање НОБ-е, критика СПЦ-е као застареле организације, величање народне власти хвалоспевом о петогодишњем плану те критиком непријатеља нове власти. Заузврат чланови свештеничких удружења добиће од државе одређене дотације, затим је покренуто питање пензионог и социјалног осигурања. Ово ће удружење одиграти кључну улогу у избору патријарха. Своје ставове је износило у свом часопису *Весник*, за који можемо слободно казати да је износио пре ставове државе по религијским питањима него ставове свештеника. Ево шта о овоме пише Јустин Поповић: Свештеничко удружење је „просто напросто: агентура Удбе... и лист Удружења „Весник“ такође. Сто насто од учлањених свештеника ступило је у Удружење под притиском Удбе, осим клике плаћеника на челу: свештеника комуниста. Ово удружење је скроз наскроз противдогматско и противканонско, противеванђелско и противцрквено: наказа, апокалиптичко чудовиште прерушено у „социјалног“ анђела. А његов лист „Весник“ није друго до „еванђеље“ маскираног Сатане, чаша отрова, преливена танком павлаком слатког меда. Ово Удружење и по бићу и по делатности не припада Цркви, јер самим својим постојањем ради против Цркве, срамоти Цркву и разорава Цркву. Уколико ово Удружење самозвано дела у име Цркве, оно то чини само као комунистички тројански коњ у Цркви.“⁴⁹⁾

ИЗБОР ПАТРИЈАРХА

Најбољи пример контроле и мешања државе у религијска питања и мешању партије у све и свашта јесте бирање патријарха СПЦ-е. Бирање патријарха је регулисано Уставом СПЦ-е који је донет 1947 год. У Уставу СПЦ-е то је регулисано члановима од 42-51. у којима је наведен начин и поступак избора.⁵⁰⁾ Нова власт је хтела да има на челу СПЦ-е свог човека преко кога би могла да оствари своје планове према СПЦ-и. То су стварање Македонске православне цркве издвајањем из СПЦ, признавање Удружења

49) Јустин Поповић, *Истина о СПЦ у комунистичкој Југославији*, Манастир Ћелије, 1990. стр. 17-18.

50) *Устав СПЦ*, www.pravoslavna-srbija.com

православних свештеника од стране СПЦ и разбијање Америчко-канадске епархије где су деловали Николај Велимировић и Дионисије Милојевић које је власт окарактерисала као највеће непријатеље режима. Кандидат власти био је Викентије (Проданов). Изборну листу од три кандидата (чл. 43 Устава СПЦ) Св. Арх. Синод шаље савезној Верској комисији што није предвиђено уставом СПЦ али тада је тако морало да буде. Пошто на листи није било кандидата власти режим је прибегаво својим методама и разним мјерама. „А на концу ако, неће друкчије ићи, онда знамо и онај крајњи метод. Има двије врсте убјеђивања, другови. Има убјеђивања ријечима, а има убјеђивања и преко леђа... нека не мисле да смо ми слабићи, нека нико не мисли да смо способни да чинимо попуштања“.⁵¹⁾ Режим је у складу са претходно казаним ангажовао своје оружје, УДБ-у, да се спречи избор патријарха од три кандидата са листе тако што ће онемогућити рад Изборног сабора у првом сазиву (10 јун 1950). То је постигла хапшењем чланова Изборног сабора да не би било 2/3 чланова колико је било потребно за рад сабора (чл. 43 устава СПЦ-е). Хапшења су извршена на полазним станицама или на београдској железничкој станици и држани у притвору док сабор прође. Ухапшено је око 20 чланова сабора. Пошто на овом сабору није изабран патријарх то је заказан нови сабор. До другог заседања Изборног сабора заказаног за 1. јул 1950 год. УДБ-а је ухапсила митрополита Јосифа и интернирала у манастир Жичу, неке епископе претњама натерала да одустану од кандидатуре (митрополит Нектарије), а „дивиле“ (чланове из члана 44 Изборног сабора су тако називали јер нису били архијереји, епископи) су посебно обрађивали и придобијали за своју ствар. За ову прилику је био изабран и технички одбор који су сачињавали чланови Удружења свештеника који је био задужен за смештај чланова Изборног сабора, а у ствари задатак им је био да прате сваког члана Изборног сабора и да обавештава савезну Верску комисију и УДБ-у о њиховом деловању и кретању до заседања Изборног сабора. На другом Изборном сабору прошао је кандидат државе, епископ Викентије је постао нови патријарх. И приликом избора патријарха 1958. године држава је на сличан начин утицала на бирање патријарха када је изабран патријарх Герман познат под надимком „црвени патријарх“.

---

51) Ј. Б. Тито, *Дела*. књ. 3, Култура, 1950, Београд, стр. 192.

ЛИТЕРАТУРА

- Бранковић, Томислав СКЈ и религија, *Политикологија религије св. II*, 2007. Београд
- Ђилас, Милован, *Чланци 1941-1946*, Култура, Београд 1947.
- *Економска енциклопедија, I, II*, Савремена администрација, 1986, Београд.
- Енгелс Ф. *Анти-Диринг*, Напријед, Загреб, 1963.
- *Закон о аграрној реформи и колонизацији* „Службени лист ДФРЈ“, бр. 40/1945.
- *Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора*, „Службени лист ДФЈ“, бр. 36/1945 од 29. 05. 1945.
- *Истина о СПЦ у комунистичкој Југославији*, Манастир Ћелије, 1990.
- Јевтић, Мирољуб, *Религија и политика*, Институт за политичке студије, ФПН, Београд, 2002.
- *Књижевне новине* бр. 1048/1049, 2001, Београд,
- Конквест, Роберт, *Чемерна жетва*, Филип Вишњић, Београд, 1988.
- Лењин, *Дела*, Т - XXXVIII, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1976.
- Лењин, *Дела, Т-13*, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1976.
- Маркс К, Енгелс, Ф, *Изабрана дела, Прилог критици политичке економије*, I, Култура, Београд, 1950.
- Маркс К, *Прилог критици Хегелове филозофије права*, Рани радови, Напријед, Загреб, 1967.
- Маркс, К, Енгелс, Ф, *Рани радови, прилог Јеврејском питању*, Напријед, Загреб, 1967.
- Милићевић Наташа, Отпор српског грађанства „новој власти“ 1944-1950, *Историја 20. века*, 2/2004, Београд.
- Орловски Дамаскин, *Житија руских великомученика*, ел издање, светосавље.орг.
- Очак Иван, *Горкић*, Глобус, Загреб, 1988.
- Петрановић Бранко, *Историја Југославије, књ. 3, Социјалистичка Југославија 1945-1988*, Нолит, Београд, 1988.
- Поповић Јустин, *Светосавље као филозофија живота, књ. 4*, Манастир Ћелије, Београд 2001.
- *Програм СКЈ*, Београд, Култура, 1958 .
- Радић Радмила, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Институт за новију историју, Београд, 2002.

- Рајић Л. Милан, *Српски пакао у комунистичкој Југославији*, Евро, Београд, 1991.
- *Споменица поводом 80-годишњице свештеничког удружења*, Удружење православних свештеника Југославије 1889-1969, Београд, 1969.
- *Стенографске белешке*, НС ФНРЈ, Београд 1948, I ванредно заседање Народне скупштине ФНРЈ и II Редовно заседање Народне скупштине ФНРЈ,
- Тито Ј. Б, *Дела*. књ. 3, Култура, 1950, Београд.
- *Устав СПЦ*, www.pravoslavna-srbija.com
- *Устав ФНРЈ*, Београд. 1946.
- Цвијовић, Јосиф, *Мемоари*, Светигора, Цетиње, 2008, стр. 370-371.
- Помић Велибор, *Страдање српске цркве од комуниста*, Светигора, Цетиње, 1997.
- Шућур Драган, *Бањалучка епархија и нова власт 1945-1947*. Токови историје 1-2/2008, Београд.

Otas Boskovic

RELATION BETWEEN THE NEW GOVERNMENT TO SERBIAN ORTHODOX CHURCH 1944-1958.

Resume

In accordance with its program documents KPJ after taking power in Yugoslavia, the SPC considered as one of the strongest and most influential organization of its representatives for the enemies of the old „Greater Serbian regime“. Therefore, in an attempt to reduce its impact on the lowest possible level. When it is used by all the means by which a state has. There was a plan by which to suppress or destroyed .First the various economic laws weakened the country's economic strength. Then he tried to marginalize, to remove from society and confined to private life of believers. For this purpose, using the anti-religious propaganda, especially in younger strata of society. That would break the unity of the SPC new government tried to override Religious Commission and the Association of Priests, which are formed by federal principle down SPC. This is to some extent succeeded in creating unrecognized Macedonian Orthodox Church. However, despite all the troubles that the SPC survived by SPC regime has survived and managed to preserve its spirit and tradition of

St. Sava. On the other hand, the Communist Party (SKJ), is in its Program (1958) concluded that “religion that is born and maintained in specific historical conditions of material and spiritual backwardness of the people, can’t be eliminated by administrative means, but continuous development of socialist relations, expansion of scientific knowledge and general awareness of human consciousness, which is progressively realized man’s real freedom and liquidate the material and spiritual conditions for a variety of delusions and illusions. “This has resulted in a new stage in the relations between power-SPC.

Key words: religion, politics, the Communist Party, SPC, ideology, laws.